

ŐRZŐK ÉS ANGYALOK

Szöveg: **Szentei Anna**

Fotó: **Muray Gábor**

Martonvásár ezer szállal kötődik a Brunszvik családhoz: a városban álló, neogót stílusú kastély volt sokáig otthona Brunszvik Teréznek, aki később a hazai kisdedovás apostolaként vált ismertté, és itt, a városban kapott helyet az ország első óvodamúzeuma is.

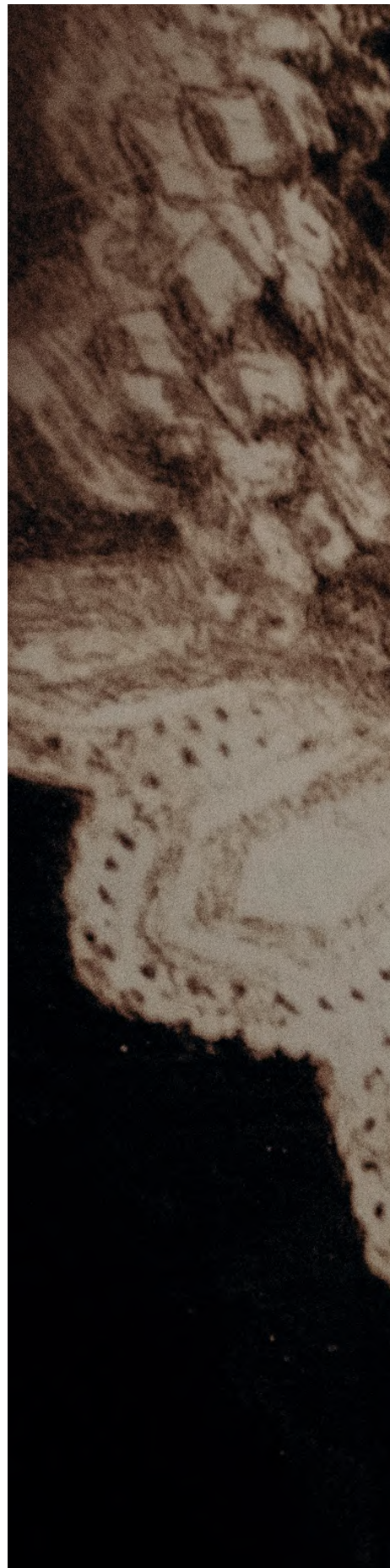
A felvilágosult szellemben nevelkedett Brunszvik Teréz 1828-ban angol mintára alapította meg Közép-Európa első óvodáját – kisgyermeki órintézetét –, a krisztinavárosi Angyalkertet. Az épület kicsinyített mása ma Martonvásáron, a Brunszvik család egykori birtokán látható, az Óvodatörténeti Múzeumban. Persze nemcsak a hazai kisdedovás története unikális, hanem az óvodamúzeum megszületésének körülményei is. Harcsa Tiborné Kati néni óvónő és kutató, a múzeum alapítója a hetvenes évektől gyűjtötte az óvodai nevelés országszerte fellelhető emlékeit a régi játékoktól a pedagógiai folyóiratokig.

KINCSEK A PADLÁSROL

„1970-től a nyíregyházi Körte utcai óvoda vezetőjeként dolgoztam. Az épület felújításakor a padlásra, a tetőzet szarufái között barna cukroszákba csomagolva néhány óvodai relikviára bukkantam:

1916-ban készült szemléltetőképek, keresztény szellemiségű, hazaszeretetre nevelő, kisgyermek számára írt versek voltak összekötözve a hosszú évtizedeken át elrejtett csomagban. Letaglózó erejű volt a felfedezés” – meséli Kati néni. Ekkor szembesült annak a szellemiségnek a tárgyi emlékeivel, amelyet a szocializmus idején mint reakciós, maradi nézeteket tűzzel-vassal igyekeztek kipusztítani az óvodai nevelésből.

„Úgy éreztem, hogy a csodálatos múltunkat őrző óvodai relikviákat fel kell kutatni, és meg kell őrizni az utóknak. Gyűjteni kezdtem. Először Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében, a nagyobb városokban működő óvodák padlásain és pincéiben kutattam, majd szerte az országban, Nyíregyházától Sopronig számtalan helyen megfordultam. Nyugdíjas óvónők ajándékozták nekem a szekrényük aljában rejtegetett mesekönyveket, leselejtezett, öreg játékokat, óvodatörténeti dokumentumokat,

*„Úgy éreztem,
hogy a csodálatos
múltunkat őrző
óvodai relikviákat
fel kell kutatni,
és meg kell őrizni
az utókornak”*

pedagógiai szakfolyóiratokat” – meséli a múzeum egykori vezetője. Elhivatott és lelkes kollégáival a régi játékokat megjavították, a babáknak új ruhákat varrtak, de mindenekelőtt jelentős dokumentációt állítottak össze a háború előtti kisednevelés múltjáról, s ez lett az alapja az ország első óvodamúzeumi gyűjteményének. A múzeum 1990-ben nyílt meg Nyíregyházán, egy üresen álló óvónői szolgálati lakásban.

SZEGÉNYEK ANGYALKERTJE

A gyűjtemény kronologikusan járja végig az 1828-ban induló hazai óvodai nevelés történetét. A Brunsvik Teréz alapította Angyalkert híre még a bajor királynőig is eljutott, ő megkereste a magyar grófnőt, és kérte, legyen segítségére, hogy Münchenben és Augsburgban két-két hasonló intézmény létesülhessen.

„Brunsvik Teréz tisztában volt azzal, hogy nem az arisztokrata vagy a polgárgyerekeknek van igazán szükségük a kisedővő intézményekre, hanem a nagyon szegényeknek. Minden bajtól óvni akarta őket, hogy biztonságban nevelkedjenek. A 19. század elején meglehetősen elhanyagolt helyzetben voltak az alacsonyabb néposztályhoz tartozó gyerekek, előfordultak tragikus balesetek, volt, hogy a kicsik kútba estek, vagy kocsmák küszöbén töltötték az időt, hiszen munkára még nem voltak foghatók” – magyarázza Kati néni. Brunsvik Teréz szívéen viselte a szegény sorsú családok gyermekeinek sorsát: az alapításkor, 1828 júniusában tizenegy gyermekkel indult az angyalkerti nevelőmunka, decemberben már százötven kicsivel foglalkoztak.

„A régi óvodai neveléshez hozzátartozott a szellemi, testi, lelki élet fejlesztése, ez utóbbi feladata a jószággra, az együttérzésre és a szeretetre nevelés volt, s a vallásos érzület fejlesztését is fontosnak tartották.” Persze mint minden kezdeményezés, az óvodai nevelés is gyanússá vált Bécs szemében: Brunsvik Teréz rosszakarói elhitették József nádorral, hogy az óvodáiban karbonárikat, azaz forradalmárokat nevel, ezért kivették a kezéből az irányítást.

Am ekkor már késő volt: a grófnőnek sikerült megszilárdítania a magyar óvodai intézményrendszer alapjait.

IMA, MESE, ÉNEK

1891-ben született meg az első óvodatörvény, amely szabályozta az intézmények működési rendjét. A foglalkozásokon az ima, a mese, az ének, a játék, a műügyesség, azaz a kézműves-tevékenységek és a testgyakorlás került előtérbe, illetve hangsúlyossá vált – főként Trianon után – a hazaszeretetre nevelés eszméje is. A világháborúk idején bezártak az óvodák, volt, amely honvédkórházzá alakult. Közben a politikai döntéshozók szemléletmódja is formálódott: az első világháború alatt az óvodák felügyelete átkerült az oktatási tárca alól az egészségügyi minisztérium alá, amely intézkedett többek között arról, hogy az óvodásoknak naponta meleg cukros tejet mérjenek ki megfelelő testi fejlődésük biztosítására. Később, a nők tömeges munkába állásának idején újra megnőtt az érdeklődés ez intézmények iránt: 1946-tól jöttek létre a napközi otthonos intézmények, volt, ahol egyetlen nevelőre száz gyermek jutott.

„1990-ben lettem nyugdíjas, két évre rá pedig hivatalosan is múzeummá vált a gyűjtemény, hiszen az egész országban egyedülálló módon mutatja be a hazai kisedővő történetét, kitérve a nemzetközi pedagógiai áramlatokra is, így például a fröbeli és a montessorri irányzatokra” – meséli Kati néni. 1995-ben költözött férjével Martonvásárra Horváth Ottó polgármester meghívására. A városvezető többek közt Brunsvik Teréz itteni kötődése miatt is fontosnak tartotta a játékgyűjteménnyel is büszkélkedő, gazdag és reprezentatív óvodatörténeti anyag befogadását, Kati néni pedig Martonvásárnak ajándékozta negyven év gyűjtését. Ezzel új korszak kezdődött az életükben. A múzeum 2014-ben saját épületet kapott, és Kati néni azzal a tudattal adhatta át az intézmény vezetését utódjának, hogy sikerült szívügyének, azaz a gyűjteménynek méltó otthont találnia Martonvásáron. ■